

В. Г. Саріогло,

доктор економічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділу,

E-mail: sarioglo@idss.org.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4381-9633>;

У. С. Лешенок,

головний економіст,

E-mail: leshenok_u@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7994-1393>;

Інститут демографії та соціальних досліджень
імені М. В. Птухи НАН України

Оцінка наявного доходу домогосподарств на місцевому рівні

Статтю присвячено проблемі оцінювання соціально-економічних показників на місцевому рівні, насамперед на рівні муніципалітетів та громад. Основну увагу приділено підходам до оцінки наявних доходів домогосподарств як ключової характеристики умов життя населення для розробки та реалізації ефективних і результативних заходів соціально-економічної політики, реалізації інвестиційних програм у галузі модернізації житлових приміщень, об'єктів соціальної інфраструктури та ін.

Проілюстровано зміст терміна “наявні доходи”, прийнятого в державній статистиці України, недоліки цього визначення та напрями його розширення. Наведено загальний опис досліджень, що проводяться з метою оцінки доходів населення на місцевому рівні в різних країнах та у світі. Показано, що для розв'язання подібних завдань у статистиці виник окремий теоретичний напрям розвитку – статистика малих територій. Для адаптації розроблених теоретичних і методологічних підходів реалізовано низку міжнародних та національних проєктів, зокрема SAMPLE в країнах ЄС і SAIPE у США. У цілому результати виконаних досліджень свідчать про можливість оцінки доходів домогосподарств на місцевому (локальному) рівні з прийнятним рівнем надійності.

Розглянуто основні джерела даних, що можуть бути використані для оцінки доходів домогосподарств на місцевому рівні в Україні. Зазначено, що на цьому рівні визначальне значення для оцінки доходів мають дані з адміністративних реєстрів щодо заробітних плат, пенсій, стипендій, соціальних виплат, субсидій на житлово-комунальні послуги, податків тощо. При цьому спеціальні вибіркові обстеження доходів та витрат домогосподарств, що проводяться на місцевому або на регіональному та національному рівні, мають важливе значення для встановлення закономірностей взаємозв'язку доходів та основних характеристик домогосподарств, насамперед, складу, регіону та місцевості проживання, типу житла, наявності рухомого та нерухомого майна, земельних ділянок тощо.

Обґрунтовано доцільність використання на місцевому рівні методів кількісної оцінки наявних доходів на протигагу їх експертним оцінкам, які переважно застосовуються за сучасних умов. Наведено приклади оцінки наявних доходів на основі достатньо простих і зрозумілих співвідношень.

Окреслено напрями подальших досліджень у сфері оцінки доходів населення на місцевому рівні.

Ключові слова: наявні доходи, оцінка доходів, домогосподарства, місцевий рівень, інформаційне забезпечення, мікрорівень.

Постановка проблеми. За умов реалізації в Україні політики децентралізації, зміни адміністративного районування, завершення формування об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ) суттєво загострюється проблема інформаційного забезпечення управління на місцевому рівні. У сучасній Україні навіть на державному рівні у багатьох випадках управлінські рішення у різних сферах життєдіяльності суспільства приймаються за аналогією, на основі досвіду інших країн або рекомендацій окремих впливових експертів без

належного урахування існуючих умов та потенціалу для проведення реформ через відсутність відповідної надійної інформації та необхідних навичок у посадовців, які приймають рішення. Це часто призводить до гальмування реформ, суттєвого зниження їх результативності й ефективності й, відповідно, до зниження довіри до них як населення, так і громадськості та власне влади. На місцевому рівні прийняття рішень за аналогією в умовах децентралізації, навіть за існування адекватних порівняльних оцінок з найкращими зразками (бенчмаркінг), без формування та належного використання даних, оцінки ситуації щодо

конкретного муніципалітету або ОТГ призведе до провальних результатів управління у значній частині місцевих адміністративних одиниць, що може стати додатковим тягарем для державного бюджету та уряду, значно погіршити умови життя певної частини населення.

Однією з ключових характеристик населення, яка представляє значний інтерес для розробки адекватної соціально-економічної політики та оцінки її результатів на місцевому рівні, є наявні доходи населення (домогосподарств). Як відомо, до наявних доходів домогосподарств належать їх грошові доходи за вирахуванням податків та інших обов'язкових платежів, тобто кошти, що використовуються населенням на споживання й заощадження. Державна служба статистики України визначає грошовий дохід як дохід домогосподарства, що включає суми грошових і натуральних (у грошовій оцінці) надходжень, одержаних членами домогосподарства у вигляді оплати праці, доходів від підприємницької діяльності та самозайнятості, доходів від власності, надходжень від продажу продукції особистого підсобного господарства та продуктів, отриманих у порядку самозаготівель, пенсій, стипендій, соціальних допомог, грошових допомог від родичів й інших осіб та інших грошових доходів [1]. Певним недоліком цієї концепції грошового доходу домогосподарств є той факт, що вона не забезпечує комплексної оцінки добробуту населення, оскільки за визначенням грошовий дохід не в повному обсязі включає усі види ресурсів, які отримує або якими володіє домогосподарство. Альтернативною сучасною концепцією доходу домогосподарств, яка деякою мірою нівелює зазначений недолік, є концепція розширеного доходу, що все частіше використовується в дослідженнях нерівності доходів. Розширений дохід визначається як ресурси домогосподарств (населення), отримувані у грошовій формі, а також передбачає врахування інших компонентів, які не є характерними для грошового доходу, а саме: непрямих податків, імпутованої ренти, державних соціальних трансфертів у формі послуг (освіта, медичне страхування, догляд за дітьми та літніми людьми тощо). Так, згідно з результатами проведених досліджень, непряме оподаткування істотно впливає на реальну купівельну спроможність окремих домогосподарств, при цьому більшість із непрямих податків (зокрема, ПДВ) мають регресивний характер щодо їх доходів. Однією з основних причин складності аналізу доходів домогосподарств з урахуванням зазначених трьох компонентів є саме відсутність даних, що поєднують інформацію щодо грошових та негрошових доходів і витрат. Через це у більшості досліджень при аналізі доходів та нерівності домогосподарств за доходами фахівці обмежуються, у кращому випадку, врахуванням одного із зазначених компонентів.

Фактично будь-які програми розвитку та покращення умов проживання населення на місцевому рівні мають урахувувати рівень та розподіл доходів домогосподарств. Усім відомі труднощі з оплатою комунальних послуг через низький рівень платоспроможності населення. Хоча через посилення обмежень щодо права на житлові субсидії за останні два роки кількість отримувачів помітно зменшилася, вона усе ще залишається дуже значною. Але проблемою місцевої влади є не стільки кількість субсидіантів, скільки неможливість забезпечити належне функціонування та розвиток комунальних підприємств, а також зношеність теплових мереж та водогонів, відновлення яких потребує значних інвестицій і, відповідно, надійної інформації щодо поточної та перспективної платоспроможності домогосподарств.

Доходи населення значною мірою формують попит на житло та ціни на місцевих ринках нерухомості, можливості й темпи відновлення житлового фонду. Від рівня доходів суттєво залежать і перспективи підвищення енергоефективності житлових приміщень, що є дуже актуальним для всіх регіонів України без винятку. Реалізація державної програми "теплих" кредитів протягом останніх декількох років засвідчила високу зацікавленість населення в реалізації заходів з енергомодернізації житла та готовність витратити на це власні кошти. Доходи населення прямо чи опосередковано впливають і на інші аспекти його життя населення та напрями діяльності місцевої влади.

Важливо зазначити також, що за значної кількості проблем на місцевому рівні рівень доходів населення суттєво впливає також на пріоритети при їх розв'язанні: за відносно низького рівня платоспроможності населення реально вирішуються лише найбільш гострі та/або поточні проблеми, а заходи мають характер "латання дірок", що знижує результативність політики та життєздатність її результатів.

Отже, оцінка рівня та розподілу доходів за різними типами домогосподарств на місцевому рівні є особливо актуальною проблемою для органів місцевого самоврядування на сучасному етапі розвитку України. Національний досвід та практика інших країн свідчить, що ця проблема не може бути вирішена лише адміністративними методами (наприклад, через встановлення звітності за певними показниками для місцевих адміністрацій) через значну різноманітність джерел формальних і неформальних доходів домогосподарств, кількість та значущість яких суттєво варіює за регіонами й типами місцевості. Ситуація ускладнюється також високою часткою тіньових доходів та доходів від трудової міграції, особливо зовнішньої.

Метою статті є висвітлення підходів до оцінки рівня доходів домогосподарств на рівні муніципалітетів та територіальних громад на основі даних

з різних джерел, доступних для місцевих органів влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі оцінювання доходів населення та інших важливих соціально-економічних показників на регіональному й місцевому рівнях протягом останніх трьох десятиліть приділяється значна увага дослідників. Навіть виокремився спеціальний напрям теоретичної статистики – статистика малих територій, результати якої все сміливіше впроваджуються в офіційній статистиці. Для розв'язання проблеми оцінювання доходів на регіональному та місцевому рівнях запускаються окремі програми та проекти. Наприклад, європейський проект SAMPLE (Small area methods for poverty and living condition estimates) [2] або програма SAIPE (Small Area Income and Poverty Estimates) у США [3], основна мета яких полягала в отриманні оцінок показників доходів та бідності для локального (місцевого) рівня.

Також спроби оцінювання доходів для малих територій здійснюються дослідницькими колективами за даними національних обстежень або ж уніфікованих міжнародних досліджень, таких, наприклад, як EU-SILC. Так, польські дослідники Я. Кубацький та А. Єнджейчак порівнюють підходи до просторового моделювання SAR (Spatial autoregressive modeling) для оцінок доходів для малих територій. При цьому прямі оцінки доходів розраховуються на основі даних польського обстеження бюджетів домогосподарств. У моделях для малих територій використано також додаткові дані, отримані з польського податкового реєстру POLTAX, а саме, середній розмір заробітної плати та середній обсяг внесків, сплачених за медичне страхування [4]. На даних щодо Іспанії, зібраних у рамках обстеження EU-SILC, І. Моліна з колегами використовують статистичні моделі із застосуванням методу Монте-Карло [3]. Залежність наявного доходу домогосподарств Ірландії від демографічних характеристик на місцевому рівні дослідили П. Кілгарріф та М. Чарльтон за допомогою географічно зваженої регресії (Geographically Weighted Regression) [5]. Вплив структури домогосподарства (наприклад наявності у його складі безробітних чи осіб з вищою освітою) на його дохід на місцевому рівні досліджували К. Часко з колегами також з використанням географічно зваженої регресії [6]. Аналогічні дослідження проводились в Англії, Уельсі [7] та у багатьох інших країнах.

При цьому всі дослідники зазначають особливу важливість наявності адміністративних даних, зокрема щодо заробітних плат, пенсій, соціальних виплат, податків, для успішного оцінювання наявних доходів домогосподарств на місцевому рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Не викликає сумнівів, що інформаційне забезпечення розробки та реалізації соціально-економіч-

ної політики на місцевому рівні має бути якісним і таким, якому довіряють управлінці, експерти, політики, представники громадських організацій, засобів масової інформації та ін. Найважливішим джерелом даних для формування такого забезпечення є державна (офіційна) статистика. Але в Україні, як і в більшості країн світу, державна статистика, яка активно застосовує вибіркові методи спостережень, фактично не в змозі допомогти місцевим органам влади, зокрема й у вирішенні проблеми оцінки доходів домогосподарств. Так, державне вибіркове обстеження умов життя домогосподарств, в якому на щоквартальній і щорічній основі вимірюються доходи і витрати домогосподарств за міжнародною методологією, забезпечує прийнятний рівень точності прямих оцінок доходів лише на національному та регіональному рівнях (у тому числі за типами місцевості проживання). Водночас дані цього обстеження є дуже важливими з позиції оцінки рівня й розподілу доходів, взаємозв'язків доходів та інших характеристик домогосподарств, зокрема їх складу, місцевості проживання, нерухомого та рухомого майна, доступних житлових послуг, товарів тривалого користування тощо. Певною проблемою є те, що це обстеження не охоплює належним чином заможні верстви населення. Але для місцевого рівня, за винятком великих міст, результати цього обстеження можуть бути використані лише доволі опосередковано, на основі спеціальних моделей чи у вигляді встановлених взаємозв'язків і залежностей, що приймаються за статистично значущі й на місцевому рівні. Отже, державні вибіркові обстеження населення/домогосподарств, як правило, не можуть бути джерелом актуальних даних щодо складу домогосподарств, житлових умов, освіти та зайнятості їх членів, доходів і витрат населення, наявності й використання земельних ділянок на місцевому рівні. І це стосується не лише України, а і більшості розвинених країн світу. Винятком є спеціальні вибіркові обстеження, що проводяться на місцевому рівні для вимірювання певних конкретних показників, зокрема і доходів населення. Такі обстеження за можливості безумовно слід проводити, нехай і не на постійній основі, оскільки вони є джерелом дуже важливих і актуальних даних.

Одним із найважливіших джерел даних на місцевому рівні є переписи населення, які забезпечують оцінки характеристик домогосподарств та їх членів, зокрема рівня освіти, зайнятості, джерел засобів існування, стану житлового фонду тощо. На жаль, в Україні останній перепис населення відбувся у далекому 2001 році. Залишається сподіватися на перепис циклу 2020 року або на якнайскоріше запровадження аналогічного спостереження, що проводитиметься на основі адміністративних реєстрів. Слід зазначити, що спостереження на

основі реєстрів може забезпечити актуальні дані на місцевому рівні щодо чисельності населення та його складу не лише під час перепису, а й у міжпереписний період, навіть на щотижневій основі, за необхідності.

При формуванні інформаційного забезпечення на місцевому рівні особливе значення має таке джерело даних, як адміністративні реєстри. Це, перш за все, знеособлені дані загальнодержавних і місцевих реєстрів, кількість та якість яких в Україні останнім часом неухильно зростають. Даними реєстрів, що можуть бути ефективно використані при вимірюванні доходів, є насамперед відомості щодо заробітних плат і пенсій, доходів фізичних осіб-підприємців, зареєстрованого безробіття, виплат субсидій та соціальної допомоги, яку отримують домогосподарства, тарифів і сум оплати комунальних послуг.

Слід зазначити, що сучасні науково-методологічні економічні та статистичні підходи свідчать, що ефективно виміряти доходи домогосподарств на місцевому рівні можна лише на основі комплексного використання даних з усіх наявних джерел. Отже, дані переписів, реєстрів, вибіркового обстеження треба розглядати як взаємодоповнюючі. Переписи і реєстри є джерелом даних практично за всіма домогосподарствами й особами, які є цільовою сукупністю, але за дуже обмеженим колом характеристик. Вибіркові ж обстеження дають набагато більше даних, але щодо певної, дуже обмеженої частини сукупності домогосподарств та осіб.

Основні напрями забезпечення статистичною інформацією на місцевому рівні, що опрацьовуються зараз і рекомендуються фахівцями, є такими:

1) організація збирання та обробки інформації з урахуванням проблеми оцінювання показників щодо доходів на місцевому рівні;

2) розробка спеціальних методичних підходів до вимірювання показників на місцевому рівні; одним із ключових принципів таких підходів є комплексне використання наявних даних, які характеризують досліджуване явище.

Серед проблем щодо оцінювання доходів на місцевому рівні, які доведеться вирішувати найближчим часом, насамперед зазначимо: розробку методичних підходів до практичного застосування статистичних методів оцінювання доходів для малих територій у конкретних умовах з урахуванням існуючих систем даних і статистичних властивостей оцінюваних показників; універсалізацію існуючих методів; розробку методів об'єднання даних із різних джерел та за декілька послідовних років; розробку підходів до оцінювання якості даних; розробку підходів до візуалізації результатів оцінювання показників тощо.

До основних напрямів нових досліджень у цій галузі статистики належать:

– підвищення точності оцінок показників за поточний проміжок часу (місяць, квартал, рік) на основі використання даних за попередні проміжки часу. Актуальність такого підходу зумовлена періодичністю актуалізації даних у реєстрах та періодичністю проведення вибіркового обстеження;

– вирішення проблеми узгодженості даних для близьких територій, а саме, врахування та відображення кореляції даних щодо доходів для географічно близьких територій (горизонтальна узгодженість), а також узгодженість даних для різних рівнів ієрархії адміністративно-територіального поділу (вертикальна узгодженість);

– адаптація методів малих територій для даних, отриманих з різних джерел.

Опрацювання методів малих територій здійснюється на базі трьох основних видів масивів даних:

1) штучні сукупності – штучно створені масиви даних з відомими (заданими) статистичними характеристиками;

2) реальні сукупності – дані переписів та адміністративні дані;

3) масиви мікроданих (на рівні домогосподарств та осіб), сформовані за результатами спеціальних вибіркового обстеження.

На сьогодні найбільш поширеним методом оцінки доходів домогосподарств на місцевому рівні в різних громадах є експертні оцінки представників місцевих органів влади, засобів масової інформації, політичних сил тощо. Ці оцінки якісного характеру ґрунтуються на певній інформації та досвіді, але у більшості випадків не можуть бути підтверджені розрахунками, навіть за наявності необхідної інформації. Водночас уже існують методи, що дозволяють достатньо обґрунтовано визначити рівень та розподіл доходів домогосподарств за цих умов. Такі методи розрізняють за складністю та необхідним для їх застосування інформаційним забезпеченням. Оскільки їх застосування та використання їх результатів вимагає певної кваліфікації користувачів, доцільно починати з найбільш простих та зрозумілих підходів.

Одним із таких підходів є оцінка доходів домогосподарств на основі адитивної моделі доходів за різними групами домогосподарств:

$$Y = \sum_i Y_i \cdot q_i, \quad (1)$$

де Y – середній рівень доходів домогосподарств для певного муніципалітету або територіальної громади; Y_i – середній рівень доходів домогосподарств групи i ; q_i – питома вага домогосподарств групи i у всій сукупності домогосподарств певного муніципалітету або територіальної громади.

Прикладами домогосподарств, які доцільно розрізняти при визначенні доходів, є такі: домогосподарства складаються з однієї особи (двох, трьох, чотирьох і більше осіб), включають дітей (за

певними віковими групами), осіб пенсійного віку, працюючих осіб, непрацюючих осіб працездатного віку (часто це є ознакою наявності доходів від неформальної, тіншової зайнятості або від трудової міграції). Чим детальнішою є структура домогосподарств, що використовується в моделі (1), тим, як правило, точніше оцінюється рівень доходів та їх диференціація за домогосподарствами.

Приклад даних щодо середньомісячних наявних доходів домогосподарств для сукупності обсягом близько 5000 домогосподарств представлено на рис. 1. Доходи упорядковані за такими групами (типами) домогосподарств:

1 – домогосподарства, де немає працюючих осіб, дітей та пенсіонерів; це переважно домогосподарства, що складаються з однієї особи, частина з яких є безробітними;

2 – домогосподарства, в яких проживають пенсіонери та немає дітей і працюючих осіб;

3 – домогосподарства, в яких проживають діти та немає пенсіонерів і працюючих осіб;

4 – домогосподарства, в яких проживають діти та пенсіонери і немає працюючих осіб;

5 – домогосподарства, в яких проживає одна працююча особа, немає дітей і пенсіонерів;

6 – домогосподарства, в яких проживає одна працююча особа й особи пенсійного віку та немає дітей;

7 – домогосподарства, в яких проживає одна працююча особа і діти та немає пенсіонерів;

8 – домогосподарства, в яких проживає одна працююча особа, діти та пенсіонери;

9 – домогосподарства, в яких проживає дві або більше працюючі особи, немає дітей та пенсіонерів;

10 – домогосподарства, в яких проживає дві або більше працюючі особи, є пенсіонери та немає дітей;

11 – домогосподарства, в яких проживає дві або більше працюючі особи, є діти і немає пенсіонерів;

12 – домогосподарства, у яких проживає дві або більше працюючі особи, діти та пенсіонери.

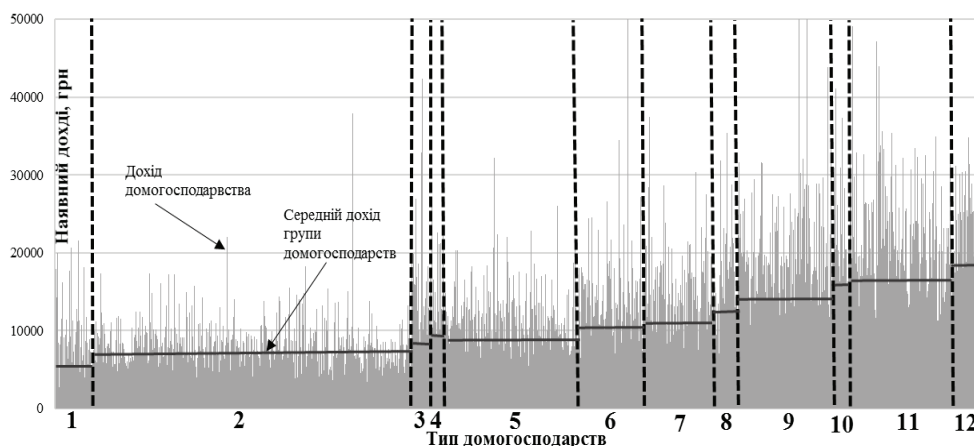

Рис. 1. Середньомісячні наявні доходи, упорядковані за типами домогосподарств

При формуванні груп домогосподарств для оцінки доходів необхідно враховувати, що в кожній групі має бути не менше 20 домогосподарств. Ця практична рекомендація впливає з необхідності оцінки середнього доходу по групі Y_i .

Як видно з даних, наведених на рис. 1, на мікрорівні навіть візуально спостерігається певна диференціація середніх доходів за різними групами домогосподарств за достатньо значної варіації доходів у межах груп. Це дає можливість побудувати адекватну модель або систему моделей лінійної регресії на категоріальних змінних для оцінки доходів по кожній групі [8]. Наприклад, модель оцінки доходів за типами домогосподарств, що розглядаються, може мати такий простий вигляд:

$$Y_{di} = 5036,8 + 3249,5 \cdot X_1 + 9168,0 \cdot X_2 + 2550,8 \cdot X_3 + 1880,3 \cdot X_4, \quad (2)$$

де Y_{di} – середньомісячний наявний дохід, грн, X_1 – домогосподарства з однією працюючою особою ($X_1 = 1$ – “Так”, $X_1 = 0$ – “Ні”); X_2 – домогосподарства з двома або більше працюючими особами ($X_2 = 1$ – “Так”, $X_2 = 0$ – “Ні”), X_3 – домогосподарства з дітьми ($X_3 = 1$ – “Так”, $X_3 = 0$ – “Ні”), X_4 – домогосподарства, в яких проживають люди пенсійного віку ($X_4 = 1$ – “Так”, $X_4 = 0$ – “Ні”). При цьому не може бути ситуації, коли $X_1 = X_2 = 1$.

Можливі комбінації значень бінарних змінних X_1, X_2, X_3, X_4 разом із константою формують 12 вищезазначених типів домогосподарств, для яких можуть бути оцінені наявні доходи. Знаючи структуру домогосподарств, тобто кількість домогосподарств кожного типу, можна як визначити середній рівень доходів за формулою (1), так і оцінити їх диференціацію за різними типами домогосподарств (табл. 1).

Середнє значення середньомісячного наявного доходу за типами домогосподарств за моделлю

Тип домогосподарства	Кількість домогосподарств, од.	Середнє значення середньомісячного наявного доходу для групи домогосподарств, грн
1	192	5037
2	1756	6917
3	96	7588
4	41	9468
5	794	8286
6	344	10167
7	419	10837
8	90	12717
9	545	14206
10	85	16086
11	593	16757
12	97	18637

Отже, загальна кількість домогосподарств становить 5052 од., а середнє значення середньомісячного наявного доходу, обчислене за формулою (1), дорівнює 10 065 грн. Згідно з отриманою моделлю, у малому місті або селі середньомісячний наявний дохід домогосподарства за умови, що у ньому немає працюючих осіб, дітей до 18 років та людей пенсійного віку, становить 5036,8 грн. Переважна більшість таких домогосподарств складаються з однієї особи. Наявність у домогосподарстві однієї працюючої особи підвищує його наявний дохід на 3249,5 грн, двох або більше працюючих осіб – у середньому на 9168 грн. У випадку проживання у домогосподарстві дітей віком до 18 років наявний дохід домогосподарства зростає на 2550,8 грн, а проживання осіб пенсійного віку – на 1880,3 грн.

Власне кажучи, на місцевому рівні доходи домогосподарств кожного типу можуть визначатись як за даними мікрорівня (наприклад, за методикою непрямої оцінки доходів [9]), так і на основі статистичних моделей взаємозв'язку, які відображають залежність рівня доходів домогосподарств різного типу від рівня заробітних плат, пенсій, соціальних виплат та субсидій, доходів від трудової міграції, доходів від володіння майном та земельними ділянками, доходів від підприємницької діяльності тощо. Така інформація загалом є доступною на місцевому рівні, що засвідчили численні дослідження.

Висновки. Підсумовуючи викладене, доцільно зазначити, що крайня актуальність проблеми

своєчасної оцінки рівня та диференціації доходів населення на місцевому рівні для розробки та реалізації ефективної і результативної соціально-економічної політики вимагає пошуку відповідних методичних підходів, формування джерел даних, підвищення кваліфікації управлінців, політиків, представників громадського суспільства, засобів масової інформації та інших користувачів.

Кількісна оцінка наявних доходів домогосподарств на місцевому рівні може бути здійснена лише на основі ефективного використання даних із різних джерел: актуальних даних адміністративних реєстрів щодо доходів населення та сплачених податків, заробітних плат, соціальних виплат, субсидій, пенсій, стипендій тощо. Важливим є питання доступності таких даних на місцевому рівні, навіть у деперсоніфікованому вигляді. Але виконані дослідження свідчать, що за певних зусиль необхідні усереднені дані можуть бути отримані за основними групами населення.

Інструментарій кількісної оцінки рівня доходів домогосподарств та їх диференціації може бути заснований на достатньо простих і зрозумілих статистичних моделях, що можуть бути уніфіковані й застосовані у більшості місцевих громад України.

Напрямами більш детальних досліджень у сфері формування та використання наявних доходів домогосподарств на місцевому рівні є врахування непрямих податків, що сплачують домогосподарства, врахування імпутованої ренти та державних соціальних трансфертів, які домогосподарства отримують у формі послуг. Важливою також є проблема оцінки

розподілу доходів всередині домогосподарства між його членами, якій останнім часом приділяється все більше уваги. Для реалізації інвестиційних проектів на місцевому рівні, крім наявних доходів і платоспроможності домогосподарств, важливою є також оцінка готовності домогосподарств витратити кошти на покращання умов їх проживання.

Список використаних джерел

1. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2018 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України): стат. зб. / Державна служба статистики України. Київ, 2017. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/06/zb_vrdu2018.pdf (дата звернення: 10.07.2020).
2. Small area methods for poverty and living condition estimates (SAMPLE). Project description. Collaboration in Research and Methodology for Official Statistics. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/cros/content/sample_en (дата звернення: 20.08.2020).
3. Molina I., Rao J. N. K. Small area estimation of poverty indicators. *The Canadian Journal of Statistics*. 2010. № 38 (3). P. 369–385. URL: https://www.researchgate.net/publication/39710852_Small_area_estimation_on_poverty_indicators
4. Kubacki J., Jędrzejczak A. Small area estimation of income under Spatial SAR model. *Statistics in Transition New Series*. 2016. № 17 (3). P. 365–390. URL: https://www.researchgate.net/publication/311266847_Small_area_estimation_of_income_under_spatial_sar_model
5. Kilgarriff P., Charlton M. A Spatial Analysis of Disposable Income in Ireland: A GWR Approach. 2020. URL: <https://arxiv.org/abs/2008.11720>
6. Chasco C., García I., Vicéns J. Modeling spatial variations in household disposable income with Geographically Weighted Regression. *MPRA Paper*. 2008. № 9581. URL: <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/9581/>
7. Model-Based Small Area Estimation Series No 2. Small Area Estimation Project Report / Heady P. et al; Office for National Statistics, 2003. 112 p.
8. Powers D. F., Xie Y. *Statistical methods for categorical data analysis*. London: Academic Press, 2000. 305 p.
9. Саріогло В. Г. Методичні аспекти непрямого оцінювання доходів домогосподарств при визначенні права на державну соціальну підтримку. *Статистика України*. 2020. № 1. С. 16–23.

References

1. Vytraty i resursy domohospodarstv Ukrainy u 2018 rotsi (za danymy vybirkovoho obstezhennia umov zhyttia domohospodarstv Ukrainy): stat. zb. [Expenditures and resources of households in Ukraine in 2018 (according to a sample survey of living conditions of households in Ukraine): Statistical Yearbook]. (2017). www.ukrstat.gov.ua. Retrieved July 10, 2020 from http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/06/zb_vrdu2018.pdf [in Ukrainian].
2. *Small area methods for poverty and living condition estimates (SAMPLE)*. Project description. Collaboration in Research and Methodology for Official Statistics. Retrieved April 12, 2020 from https://ec.europa.eu/eurostat/cros/content/sample_en
3. Molina I., & Rao J. N. K. (2010). Small area estimation of poverty indicators. *The Canadian Journal of Statistics*, 38, 3, 369–385. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/39710852_Small_area_estimation_on_poverty_indicators
4. Kubacki, J., & Jędrzejczak, A. (2016). Small area estimation of income under Spatial SAR model. *Statistics in Transition New Series*, 17, 3, 365–390. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/311266847_Small_area_estimation_of_income_under_spatial_sar_model
5. Kilgarriff P., & Charlton M. A. (2020). *Spatial Analysis of Disposable Income in Ireland: A GWR Approach*. arxiv.org. Retrieved August 27, 2020 from <https://arxiv.org/abs/2008.11720>
6. Chasco, C., García, I., & Vicéns, J. (2008). Modeling spatial variations in household disposable income with Geographically Weighted Regression. *MPRA Paper*. № 9581. Retrieved May 10, 2020 from <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/9581/>
7. Heady, P., Clarke, Ph., Brown, G., Ellis, K., Heasman, D., & Hennell, S., et al (2003). *Model-Based Small Area Estimation Series No 2*. Small Area Estimation Project Report. Office for National Statistics.
8. Powers, D. F., & Xie, Y. (2000). *Statistical methods for categorical data analysis*. London: Academic Press.
9. Sarioglo, V. G. (2020). Metodichni aspekty nepriamoho otsiniuvannia dokhodiv domohospodarstv pry vyznachenni prava na derzhavnu sotsialnu pidtrymku [Methodological aspects of indirect assessment of household income in determining the right to state social support]. *Statystyka Ukrainy – Statistics of Ukraine*, 1. 16–23 [in Ukrainian].

V. H. Sarioglo,

DSc in Economics, Senior Researcher Fellow,

Head of Department,

E-mail: sarioglo@idss.org.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4381-9633>;

U. S. Leshenok,

Chief economist,

E-mail: leshenok_u@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7994-1393>;

Ptoukha Institute for Demography and Social Studies
of the NAS of Ukraine

Estimating the Disposable Income of Households at the Local Level

The article is devoted to the problem of socio-economic indicators estimation of at the local level, first and foremost at the municipal and community level. Emphasis is made on approaches to the estimation of the households' disposable income as a key indicator of the population's standards of living, required for elaborating and implementing effective measures of socio-economic policy, implementing investment programs on the modernization of living quarters, objects of social infrastructure etc.

The meaning of the term "disposable incomes" adopted in the official statistics of Ukraine, drawbacks of this definition and ways for its extension are illustrated. A broad description of studies focused on the assessment of population's incomes at local level in various countries of the world is given. It is shown that the need for such problem solutions in the statistics caused the emergence of a separate theoretical field – small area statistics. A series of international and national projects aimed at the adaptation of elaborated theoretical and methodological approaches have been accomplished, in particular SAMPLE in EU countries and SAIPE in the U.S. Basically, results of the performed studies demonstrate a feasibility of the assessment of households' incomes at local level with the acceptable degree of reliability.

A review of the main data sources that can be used for estimation of households' incomes at local level in Ukraine is made. It is stressed that data from administrative registers on salaries, pensions, stipends, social allowances, subsidies for utility services, taxes etc. have critical importance for the income assessment. Special sample surveys of households' incomes and expenditures, performed at local or regional and national level, are highly significant for determining the patterns of correlations between incomes and principal characteristics of households, such as composition, region and locality of residence, type of dwelling, availability of movable and immovable property, land plots etc.

It is substantiated that methods for quantitative estimation of disposable incomes should be given preference over expert assessment that tends to be used in the current conditions. Examples of the assessment of disposable incomes based on quite simple and comprehensible ratios are given.

Areas of further studies focused on the estimation of population incomes at the local level are outlined.

Key words: *disposable incomes, income estimation, households, local level, information support, microlevel.*

Бібліографічний опис для цитування:

Сариогло В. Г., Лешенок У. С. Оцінка наявного доходу домогосподарств на місцевому рівні. *Статистика України*. 2020. № 2–3. С. 32–39. Doi: 10.31767/su.2-3(89-90)2020.02-03.04.

Bibliographic description for quoting:

Sarioglo, V. H., & Leshenok, U. S. (2020). Otsinka naiavnoho dokhodu domohospodarstv na mistsevomu rivni [Estimating the Disposable Income of Households at the Local Level]. *Statystyka Ukrainy – Statistics of Ukraine*, 2–3, 32–39. Doi: 10.31767/su.2-3(89-90)2020.02-03.04.